

<https://doi.org/10.34142/23129387.2023.69.03>

УДК 159.93

ORCID 0009-0008-7128-7850

ГУБРИСТИЧНА МОТИВАЦІЯ СПОРТСМЕНІВ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОРЕГУЛЯЦІЇ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Роман В. Гах

*докторант кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: r.v.hakh.znu@gmail.com*

Актуальність дослідження: Спорт завжди був і буде значним соціокультурним явищем, відіграючи значну роль в актуальній життєдіяльності та майбутньому молодого покоління. Фізична, функціональна і техніко-тактична підготовленість спортсменів не є запорукою високої успішності у спорті. Успішному розв'язанню змагальних та тренувальних завдань сприяє, передусім, психологічна підготовка спортсменів, забезпечення якої неможливе без урахування особливостей їх губристичної мотивації. У психології спорту недостатньо уваги приділяється дослідженню губристичної мотивації.

Методи. Опитувальник «Саморегуляція підготовки спортсмена» В. І. Моросанової та Л. А. Соколової, опитувальник «Саморегуляція спортивної діяльності» (автори – К. Фоменко та І. Полідуєва), методика «Опитувальник губристичної мотивації» К. І. Фоменко. Вибірку досліджуваних склали 316 спортсменів-юніорів, віком 14-16 років, рівномірно представлені за індивідуальними та командними видами спорту.

Результати. Засобами двофакторного дисперсійного аналізу проаналізовано рівень губристичних мотивів спортсменів з різними типами саморегуляції спортивної діяльності.

Висновки. Рівень розвитку губристичних мотивів у спортсменів командних та індивідуальних видів спорту залежить від типу саморегуляції спортивної діяльності, утворених внутрішніми та зовнішніми регуляторами. Високий рівень саморегуляції спорту пов'язаний із вищими показниками губристичної мотивації, зокрема прагненням до досконалості, натомість низька саморегуляція спорту

характеризується зниженням губристичної мотивації. У спортсменів індивідуальних видів спорту із залежною саморегуляцією спорту виявляються вищі показники губристичної мотивації досконалості. Статистично значущих відмінностей у спортсменів командних та індивідуальних видів спорту з різними індивідуально-стильовими особливостями спортивної саморегуляції виявлено не було.

Ключові слова: губристична мотивація, саморегуляція поведінки і діяльності, саморегуляція спортивної діяльності, теорія самодетермінації, індивідуальні та командні види спорту, спортивна саморегуляція.

Hubristic motivation of athletes depending on the typological features of self-regulation of sports activity

Roman Hakh,

doctoral student of the Department of Psychology
and Social Work, Western Ukrainian National University,
Ukraine

E-mail: r.v.hakh.zunu@gmail.com

Relevance of the study: Sport has always been and will be a significant socio-cultural phenomenon, playing a significant role in the current life and future of the younger generation. Physical, functional, technical and tactical fitness of athletes is not a guarantee of high performance in sports. The successful solution of competitive and training tasks is facilitated, first of all, by the psychological training of athletes, which is impossible without taking into account the peculiarities of their generalized motivation. In the psychology of sport, insufficient attention is paid to the study of intrinsic motivation.

Methods. The questionnaire "Self-regulation of athlete's training" by V. I. Morosanova and L. A. Sokolova, the questionnaire "Self-regulation of sports activity" (authors - K. Fomenko and I. Poliluieva), the methodology "Questionnaire of Hubristic motivation" by K. Fomenko. The sample of the researched consisted of 316 junior sportsmen, aged 14-16 years old, evenly represented by individual and team sports.

Results. The level of Hubristic motives of sportsmen with different types of self-regulation of sports activity was analyzed by means of two-factor analysis of variance.

Conclusions. The level of development of hubristic motives in athletes of team and individual sports depends on the type of self-regulation

of sports activity formed by internal and external regulators. A high level of sports self-regulation is associated with higher indicators of hubristic motivation, in particular, the desire for excellence, while low sports self-regulation is characterized by a decrease in hubristic motivation. Athletes of individual sports with dependent self-regulation of sport have higher indicators of Hubristic motivation for perfection. No statistically significant differences were found in sportsmen of team and individual sports with different individual-style features of sports self-regulation.

Keywords: *Hubristic motivation, self-regulation of behavior and activity, self-regulation of sports activity, theory of self-determination, individual and team sports, sports self-regulation.*

Вступ. Спорт завжди був і буде значним соціокультурним явищем, відіграючи значну роль в актуальній життєдіяльності та майбутньому молодого покоління. Фізична, функціональна і техніко-тактична підготовленість спортсменів не є запорукою високої успішності у спорті. Успішному розв'язанню змагальних та тренувальних завдань сприяє, передусім, психологічна підготовка спортсменів, забезпечення якої неможливе без урахування особливостей їх губристичної мотивації.

У психології спорту недостатньо уваги приділяється дослідженню губристичної мотивації, ця проблематика обмежується вивченням типології губристичних мотивів спортсменів з різним рівнем успішності (К.І. Фоменко), у зв'язку із переживанням психоемоційних станів у змагальній діяльності баскетболістів (А.В. Рочняк), у межах здійснення художньо-спортивної діяльності (І.В. Полілуєва), у контексті мотивації спорту спортсменів-юніорів (С.В. Лукова).

Мета дослідження – визначити специфіку розвитку губристичної мотивації у спортсменів з різними типами саморегуляції спортивної діяльності.

Методи дослідження.

Опитувальник «Саморегуляція підготовки спортсмена» В. І. Моросанової та Л. А. Соколової в україномовній адаптації А.Ю. Рочняка (2019).

Метою методики є діагностика рівня сформованості особистісної саморегуляції у процесі спортивної діяльності, а також її індивідуального профілю, який представлений шкалами планування, програмування, оцінювання результатів, а також шкалами, які описують регуляторно-особистісні властивості – самостійність та гнучкість.

Опитувальник «Саморегуляція спортивної діяльності» (автори – К. Фоменко та І. Полілуєва). Дана методика була створена з опорою на модель само детермінації Е. Дейсі та Р. Райна, яка описує 4 види регулювання діяльності. Цей інструментарій має на меті вивчення мотивації спортивної діяльності та її регулятивних функцій. Методика містить 24 запитання, які об'єднані у три категорії, що вказують на причини: 1) занять спортом у спортивній школі чи секції, 2) виконання складних фізичних вправ; 3) намагання бути успішним. Застосування цієї методики дає можливість отримати дані про чотири способи регулювання поведінки спортсмена: зовнішня, інтроектівана, ідентифікована регуляція та власне спонукання (Фоменко, Полілуєва, 2017).

Методика «Опитувальник губристичної мотивації» К. І. Фоменко (2018).

Дана методика містить 18 питань, спрямованих на дослідження рівня розвитку губристичної мотивації та її форм – прагнення до досконалості та прагнення до переваги, і може застосовуватися на різних етапах онтогенезу, починаючи з підліткового віку. Низький рівень за шкалою прагнення до досконалості становить менше 31, середній – 32-42, високий – 43 та більше балів. Низький рівень за шкалою прагнення до переваги становить менше 19, середній – 20-29, високий – 30 та більше балів. Низький рівень губристичної мотивації становить кількість балів, менша за 52, середній – від 53 до 69 балів, високий – від 70 балів.

Вибірку досліджуваних склали 316 спортсменів-юніорів, віком 14-16 років, рівномірно представлені за індивідуальними та командними видами спорту.

Результати. У результаті кластерного аналізу було визначено чотири типологічних профілів спортивної саморегуляції у спортсменів-юніорів (рис. 1).

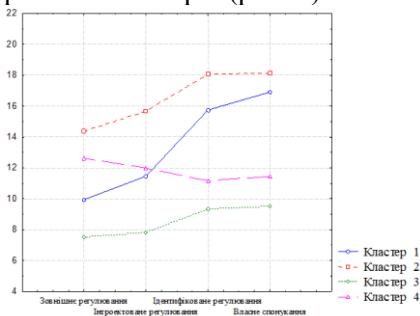

Рис. 1. Типологічні профілі саморегуляції спортивної діяльності особистості.

Перший кластер утворений середньо-низькими показниками зовнішнього регулювання та інтроєктованої регуляції та високими показниками ідентифікованого та внутрішнього регулювання. Профіль був названий «Автономна спортивна саморегуляція». 35,4% підлітків представлені цим профілем. Вибір такої назви ґрунтується на теорії самодеретмінації Райана-Десі, згідно якої автономною саморегуляцією є така регуляція поведінки та діяльності, за якою людина керується внутрішніми мотивами до діяльності, інтересом до неї, що підкріплюється ідентифікацією із ідеалом у цій діяльності, при цьому інтроєктовані та екстринсивні регулятори пригнічені.

Другий кластер утворений високими показниками зовнішнього регулювання та інтроєктованої регуляції та ще вищими показниками ідентифікованого та внутрішнього регулювання. Профіль був названий «Висока спортивна саморегуляція». Даний профіль склали 32,6% підлітків. Вибір назви цього профілю ґрунтується на тому, що усі регулятори спортивної діяльності виражені сильно і це забезпечує високу вмотивованість на успішність у спорті.

Третій кластер представлений низькими показниками саморегуляції і був названий «Низька спортивна саморегуляція». 13,9% підлітків представлений цим профілем. Вибір назви цього профілю ґрунтується на тому, що усі регулятори спортивної діяльності виражені на низькому рівні і це зумовлює недостатню вмотивованість на досягнення цілей спортивної діяльності.

Четвертий профіль, що представлений 17,1% вибірки підлітків, утворений помірними показниками спортивної саморегуляції із певним перевищенням зовнішнього та інтроектованого регулювання над внутрішнім та ідентифікованим. Профіль був названий «Залежна спортивна саморегуляція». Вибір такої назви ґрунтується на теорії самодеретмінації Райана-Десі, згідно якої залежною регуляцією є така, за якою людина керується зовнішніми мотивами до діяльності (прагненням уникнути покарань та отримати заохочення та схвалення), що підкріплюється інтроектованою регуляцією (почуттям сорому за невдачі у діяльності та актуалізацію гордості за успіхи), при цьому ідентифіковані та інтринсивні регулятори пригнічені.

На рисунку 2 показано специфіку губристичного прагнення до досконалості у спортсменів з різними типологічними профілями саморегуляції.

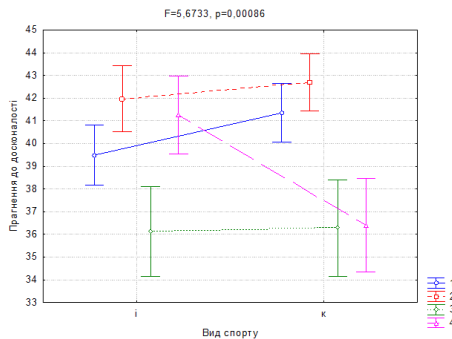

Рис. 2 Прагнення до досконалості представників командних та індивідуальних видів спорту з різними типами саморегуляції спортивної діяльності.

Визначено, що за умови низької губристичної мотивації рівень прагнення до досконалості є найнижчим. Натомість висока губристична мотивація передбачає найвищі показники прагнення до досконалості незалежно від виду спорту. При залежній спортивній регуляції у спортсменів-представників індивідуальних видів спорту прагнення до досконалості є значно вищим, ніж у представників командних видів спорту.

Статистично значущих відмінностей у показниках прагнення до переваги виявлено не було (рис. 3).

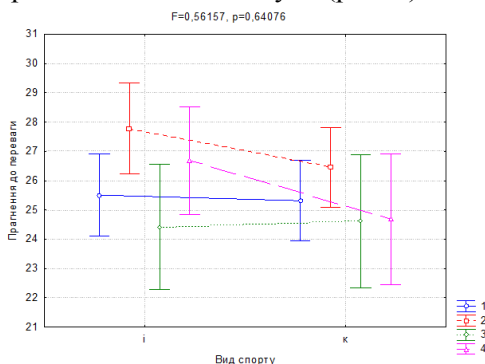

Рис. 3 Прагнення до переваги представників командних та індивідуальних видів спорту з різними типами саморегуляції спортивної діяльності.

Загалом губристична мотивація як прагнення до самоствердження виражена найбільше у спортсменів із високою спортивною саморегуляцією. Натомість низька саморегуляція передбачає найнижчі показники губристичної мотивації. При залежній спортивній регуляції у спортсменів-представників індивідуальних видів спорту губристична мотивація є значно вищою, ніж у представників командних видів спорту (рис. 4).

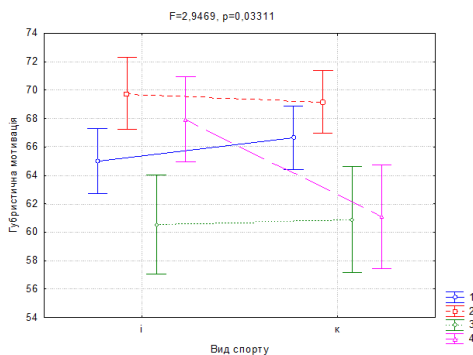

Рис. 4 Губристична мотивація представників командних та індивідуальних видів спорту з різними типами саморегуляції спортивної діяльності.

У результаті кластерного аналізу було виявлено чотири профілі спортивної саморегуляції у підлітковому віці (рис. 5).

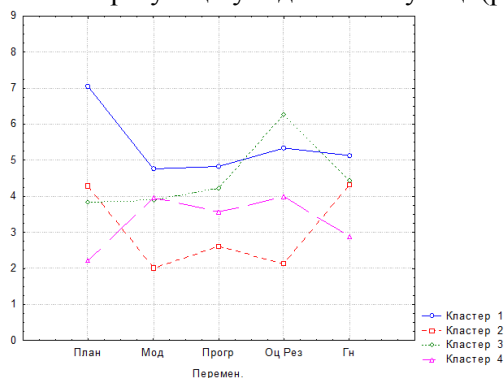

Рис. 5 Індивідуально-стильові профілі саморегуляції спортивної діяльності у підлітків-спортсменів.

Перший профіль утворений високими показниками планування та помірно високими показниками інших параметрів спортивної саморегуляції. Для спортсменів даного стилю саморегуляції характерна висока потреба у плануванні спортивної діяльності, чіткість уявлення цілей у спортивній діяльності, ближній та віддалених планів, їх стійкість та ієрархічність. Ці спортсмени ретельно обмірковують свої дії та

їх послідовність, не схильні змінювати прийняті рішення. програми дій розробляються ними у всіх деталях ще до початку виступу (гри). Під час реалізації власних програм дій вони проявляють завзятість, готовність до довготривалої організації зусиль по досягненню цілі, методично та якісно виконують всі аспекти спортивної діяльності до останніх деталей.

Другий профіль утворений помірними показниками планування та гнучкості, показники моделювання, програмування та оцінки результату відповідають низькому рівні; програмування є вищим за моделювання та оцінку результату. Таким спортсменам характерне прагнення до планування спортивної діяльності, до відбору способів та послідовності дій, але через слабкість моделювання більше значення наділяється деталям та дрібницям, при цьому часто втрачається головне. Низький розвиток ланок моделювання та оцінки результатів призводить до виникнення високої тривоги, почуття напруги у ситуаціях змагання, а відтак і до малої ефективності спортивної діяльності. Таким спортсменам властива вкрай низька адаптивність, що є завадою до самореалізації у спортивній діяльності, до самоорганізації у складних ситуаціях.

Третій профіль характеризується помірними показниками планування, моделювання, програмування та гнучкості при високих показниках оцінки результату. Такі спортсмени орієнтовані на результат спортивної діяльності, нехтуючи плануванням та розробкою процесу спортивної підготовки. Для них важливим є зворотній зв'язок від тренера, вони постійно аналізують власні виступи (ігри), порівнюють власні досягнення із досягненнями інших спортсменів.

Четвертий профіль характеризується низькими показниками планування та гнучкості, помірними показниками моделювання, програмування та оцінки результату. Моделювання та оцінка результату перевищують програмування. Для таких спортсменів характерна нестійкість та низька усвідомленість цілей спортивної діяльності, невизначеність планів, що зумовлює труднощі у реалізації

спортивної діяльності. Вони віддають перевагу поверховим та менш структурованим формам постановки цілей у спортивній діяльності. Розвинутість ланки моделювання проявляється в оперативній оцінці виконання діяльності, що дозволяє спортсменам з цим стилем спортивної саморегуляції виконувати дії, відповідні ситуації. Вони своєчасно знаходять правильну тактику завершення розпочатої справи до кінця, намагаються витримати межі відведеного для цього часу, вміло вибудовують свої стосунки з тренером та партнерами. При виконанні завдання спортивної діяльності, допускаючи помилки, намагаються вчасно їх помітити та виправити.

З рис. 6 видно, що не існує значущих відмінностей у показниках прагнення до досконалості у спортсменів з різними індивідуально-стильовими особливостями саморегуляції спортивної діяльності.

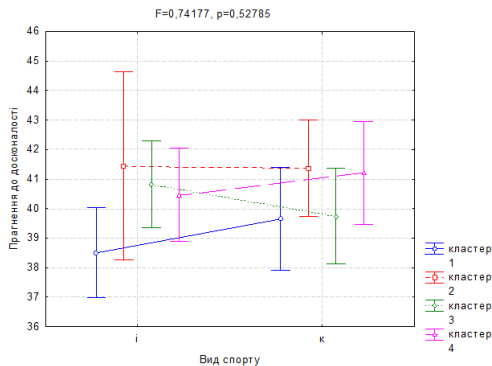

Рис. 6 Прагнення до досконалості представників командних та індивідуальних видів спорту з різними індивідуально-стильовими профілями саморегуляції спортивної діяльності.

З рис. 7 видно, що не існує значущих відмінностей у показниках прагнення до переваги у спортсменів з різними індивідуально-стильовими особливостями саморегуляції спортивної діяльності.

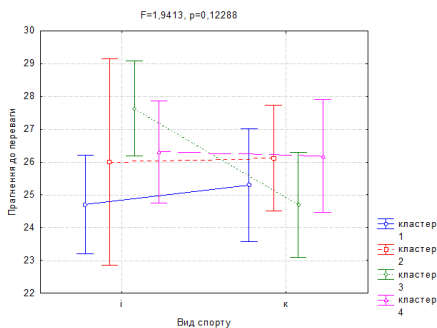

Рис. 7 Прагнення до переваги представників командних та індивідуальних видів спорту з різними індивідуально-стильовими профілями саморегуляції спортивної діяльності.

З рис. 8 видно, що не існує значущих відмінностей у показниках губристичної мотивації у спортсменів з різними індивідуально-стильовими особливостями саморегуляції спортивної діяльності.

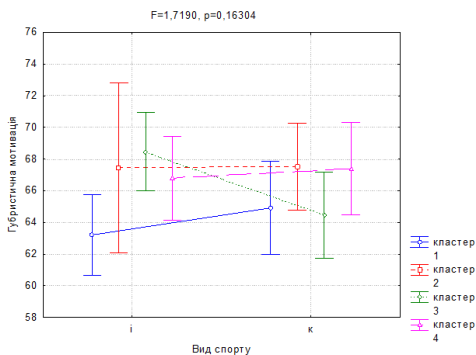

Рис. 8 Губристична мотивація представників командних та індивідуальних видів спорту з різними індивідуально-стильовими профілями саморегуляції спортивної діяльності.

Висновки. Рівень розвитку губристичних мотивів у спортсменів командних та індивідуальних видів спорту залежить від типу саморегуляції спортивної діяльності, утворених внутрішніми та зовнішніми регуляторами. Високий рівень саморегуляції спорту пов'язаний із вищими показниками губристичної мотивації, зокрема прагненням до досконалості,

натомість низька саморегуляція спорту характеризується зниженням губристичної мотивації. У спортсменів індивідуальних видів спорту із залежною саморегуляцією спорту виявляються вищі показники губристичної мотивації досконалості. Статистично значущих відмінностей у спортсменів командних та індивідуальних видів спорту з різними індивідуально-стильовими особливостями спортивної саморегуляції виявлено не було.

Література:

Рочняк, А. (2019). Психолого-педагогічні особливості розвитку саморегуляції юнаків-баскетболістів. [Дис. канд. психол. наук, Харків, нац. техн. ун-т «Харківський політехнічний інститут», нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди]

Фоменко, К. І., Полілуєва, І. В. (2017). Характеристика діагностичного інструментарію для дослідження саморегуляції у спортивній діяльності. Вісник ХНУ імені Г.С.Сковороди. Психологія. 56, 242-256 <http://doi.org/10.5281/zenodo.888794>

Фоменко, К. І. (2018). Психологія губристичної мотивації: феноменологія, структура, детермінація. Харків: ХНПУ.

Оригінальний рукопис отриманий 13 вересня 2023 року

Стаття прийнята до друку 21 вересня 2023 року